

DOI [https://doi.org/10.58442/2522-9931-2023-26\(55\)-129-144](https://doi.org/10.58442/2522-9931-2023-26(55)-129-144)

УДК 159.923(082)

Прокопенко Олена Антонівна,

здобувач PhD з психології,

старший викладач кафедри психології управління

Центрального інституту післядипломної освіти

ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0002-0304-5058>

lenokvit@uem.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕНОСТІ ДО РОБОТИ ОСВІТЯН ЗАЛЕЖНО ВІД ІДЕАЛЬНОГО ОБРАЗУ УЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті презентовано результати емпіричного дослідження особливостей залученості до роботи освітян залежно від ідеального образу учителя. Представлено результати дослідження уявлень учителів закладів загальної середньої освіти про ідеальний образ учителя, та їх факторного аналізу що свідчать про амбівалентну структуру таких уявлень і як наслідок, проблеми професійної самореалізації значної кількості освітян, що потребує відповідної психологічної роботи. Крім того, висвітлено результати кластерного аналізу, а яким виявлено 4 кластери досліджуваних освітян за переважаючим типом уявлення про ідеальний образ учителя. Констатовано, що отримані результати варто врахувати в психологічному навчанні освітян як такі, що складають певний особистісний ресурс їх професійного розвитку. Також презентовано результати вивчення особливостей залученості до роботи у досліджуваних учителів, та її індикаторів – енергійності, захоплення роботою й відданості, що свідчать про недостатній рівень їх прояву у доволі значної кількості досліджуваних учителів. За результатами дисперсійного аналізу виявлено особливості залученості до роботи вчителів закладів загальної середньої освіти різного віку залежно від їх уявлень про ідеальний образ учителя, які дозволяють порівняти особливості ідеального образу вчителів у різних групах досліджуваних. Показано, що найвищі показники залученості до роботи встановлено у вчителів, у яких ідеальний образ учителя асоціюється з самовдосконаленням і професіоналізмом, а найнижчі – переважно в тих учителів, які пов'язують ідеальний образ учителя з виконавською дисципліною і матеріальним благополуччям. Запропоновано сприяти розвитку Я-концепції як чинника

становлення професіоналізму вчителів, що може бути реалізовано під час спеціально організованого психологічного навчання в умовах післядипломної освіти.

Ключові слова: Я-концепція; вчителі закладів загальної середньої освіти; професіоналізм; залученість до роботи; ідеальний образ учителя.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. В умовах невизначеності, властивих сьогоденню, важливого значення набувають особистісні чинники професійної діяльності фахівців. Особливу роль такі чинники відграють у діяльності освітян, які мають виступати агентами змін у сучасному суспільстві (І. Смагін [3], Teacher Education Policy..., [18]), а підходи до їх професійного розвитку мають набути суттєвих змін (L. Evans, [11], та ін.). Учитель вважається особливою і благородною професією, яка допомагає здобувачам освіти успішно розвиватися в будь-якій професії. Таким чином, професійні педагоги повинні розвиватися як особи, що навчаються впродовж усього життя, як мислителі та етичні лідери, які є прикладом ідеалів грамотності, науки та соціальної справедливості в різноманітному та постійно мінливому світі (J. Anitha, R. Krishnaveni [5]). Відповідно великого значення набуває ідеальний образ педагога як складова його Я-концепції, який він транслює через поведінку своїм учням, і, як наслідок, його вплив на успішність педагогічної діяльності й залученість педагога до роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід зазначити, що вплив Я-концепції на різні сфери життєдіяльності людини був предметом уваги чисельних досліджень (J. Möller, S. Zitzmann, F. Helm, N. Machts, F. Wolff [15], S. Richman, R. Pond, C. De Wall, M. Kumashiro, E. Slotter, L. Luchies [17] та ін.). Досліджено прояви й розвиток професійної Я-концепції на різних вікових стадіях (D. Gibson [13] та ін.), зв'язок особистісних характеристик вчителя та його професійної ідентичності (Т. Davies [9] та ін.), вплив Я-концепції вчителів на підходи до викладання та переконання щодо здобувачів освіти (A. Yeung, G. Craven, G. Kaur [23]), образ «ідеального викладача» у процесі професійної підготовки (Т. Тарасова [4]) тощо.

З іншого боку, вивчалися характеристики та прояви особистості в професійному контексті (Т. Макух [1], J. Arthur, S. Earl, A. Thompson, J. Ward [6]; D. Pora, M. Bazgan, S. Tomozii [16] та ін.), професійно важливі якості вчителів як основи становлення їх професіоналізму (J. Anitha, R. Krishnaveni, [5] та ін.), концептуальні підходи до підготовки майбутніх учителів та їхній вплив на уявлення здобувачів педагогічної освіти про професіоналізм (S. Dodillet, S. Lundin, J. Krüger [10] та ін.); досліджувалися

проблеми виявлення професіоналізму вчителів, пов'язаних, зокрема, з відсутністю доказових показників ефективності, які важко підтвердити, та слабких навичок самоаналізу вчителів (Т. Leibur, К. Saks, І.-А. Chounta [14] та ін.), вивчалися особливості становлення професіоналізму сучасного вчителя протягом життя як фасилітатора, ініціатора, мотиватора досягнень здобувачів освіти, який характеризується високою відданістю своїй професії (В. Tamrang, and D. Wonggo [19] та ін.).

Водночас емпіричне дослідження залученості до роботи освітян як одного з індикаторів їх професіоналізму залежно від ідеального образу вчителя, наскільки нам відомо, попри всю актуальність не виступали предметом спеціального вивчення.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета дослідження: встановити особливості залученості до роботи освітян залежно від ідеального образу вчителя.

Завдання дослідження:

- виявити характеристики ідеального образу вчителя в уявленнях сучасних освітян;
- визначити рівні (низький, середній, високий) та показники залученості педагогів до роботи;
- дослідити взаємозв'язок залученості до роботи вчителів закладів загальної середньої освіти з їх уявленнями про ідеальний образ учителя.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Дослідження ґрунтується на концептуальних положеннях, а саме:

- *на гуманістичному підході* (Maslow, 1970; Rogers, 1961 та ін.) де уявлення людини про риси й якості, які вона сприймає як частину себе, цінності, які є значущими для неї і які визначають її поведінку. Це підхід пов'язаний із самоактуалізацією особистості як прагненням повністю реалізувати свої потенціали, бажанням до самовираження тощо. Тим самим йдеться про підтримання цінності власного Я, активне, повне проживання життя (Маслоу, 1970 та ін.);
- *генетико-моделюючого підходу* (С. Максименко, 2006) де забезпечується розширення сфери планування свого життя, універсальність розвитку свого Я, які є самоціллю [20];
- *духовно-ціннісний підхід* визначається ступенем усвідомлення особистістю своєї духовної суті, життєвого призначення, розуміння

цінності власного Я як творця, особистості, що підтримує життя на землі (E. Erikson, J. Erikson, 1988).

Основні індикатори:

- самоцінність (цінність Я) як характеристика прийняття особистістю власної цінності, першочергова орієнтація на ті переваги, вона має (Harter, 2006) й завдяки яким може самореалізуватися попри всі виклики сьогодення;

- цінність самотворення як процесу вибудовування себе на основі ствердження духовного начала як визначального у процесі творення себе (Боришевський, 2012, Сердюк, 2015). Ці підходи допоможуть виокремити характеристики ідеального образу вчителя [17], [23].

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для дослідження уявлень освітян про ідеальний образ вчителя використано проєктивну методику, що ґрунтується на методиці незавершених речень, коли учасники опитування завершували речення таким чином, щоби охарактеризувати ідеального вчителя.

Вивчення особливостей залученості освітян до роботи відбувалося за відповідною шкалою В. Шауфелі та А. Беккера (UWES, Utrecht Work Engagement Scale, Schaufeli, & Bakker [22], в авторській адаптації), за якою досліджуваним пропонувалося дати відповідь на 17 запитань, спрямованих на визначення загального показника залученості та його окремих складових – енергійності, відданості, захоплення роботою.

Опрацювання даних передбачало використання математико-статистичних процедур, пошук первинних статистик (середніх, стандартного відхилення) на основі яких здійснювався розподіл досліджуваних на рівні, і латентних зв'язків й відмінностей за допомогою факторного, кластерного та дисперсійного аналізів з використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 23.0).

Вибірка. У дослідженні брали участь 380 вчителів закладів загальної середньої освіти з усіх регіонів України, з них 89,4 % жінок і 10,6 % чоловіків віком: до 30 років (14,8 %); від 31 до 40 років (36,8 %); від 41 до 50 років (27,2 %); 50 і понад років (21,2 %). Опитування здійснювалось за допомогою Google Forms.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESULTS OF THE RESEARCH

На першому етапі емпіричного дослідження було виявлено характеристики ідеального вчителя за уявленнями досліджуваних освітян (табл. 1).

Таблиця 1

**Характеристики ідеального вчителя за уявленнями
досліджуваних освітян**

Характеристики ідеального вчителя	Кількість досліджуваних, у %
Любов до свого предмета та професії, професіоналізм	65,4
Любов до дітей, доброта, гуманність, толерантність	56,5
Творчість, креативність, упровадження інновацій	53,5
Матеріальна база, матеріальна забезпеченість	29,2
Чесне, неупереджене ставлення до всього, об'єктивність, справедливість, безкорисливість	26,9
Уміння самовдосконалюватися, цілеспрямованість	19,6
Співпраця з колегами, батьками, наставництво	8,1
виконавча дисципліна, вихованість	3,5

Як видно з табл. 1, значна кількість досліджуваних учителів вбачає в образі ідеального вчителя любов до свого предмета та професії, професіоналізму (65,4 %), любов до дітей, доброти, гуманності, толерантності (56,5 %), творчість, креативність, впровадження інновацій (53,5 %).

Натомість привертає увагу той факт, що практично третина досліджуваних освітян (29,2 %) вказує на матеріальну забезпеченість як необхідний атрибут ідеального учителя. Значно менше вчителів при цьому відзначають в образі ідеального вчителя чесне, неупереджене ставлення до всього, об'єктивність, справедливість, безкорисливість (26,9 %), уміння самовдосконалюватися, цілеспрямованість (19,6 %), співпрацю з колегами, батьками, наставництво (8,1 %), виконавчу дисципліну й вихованість (3,5 %). Це, на наш погляд, може свідчити про певну амбівалентність ідеального образу вчителя в уявленнях освітян.

Цей висновок підтверджують результати факторного аналізу з Varimax ротацією, за яким було виявлено 4 фактори, що охоплюють 67 % сумарної дисперсії (табл. 2).

Таблиця 2

Факторна структура ідеального образу вчителя

Характеристики ідеального вчителя	Фактори			
	F1	F2	F3	F4
1	2	3	4	5
Любов до свого предмета та професії, професіоналізм				,549

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5
Любов до дітей, доброта, гуманність, толерантність			-,836	
Творчість, креативність, упровадження інновацій		-,793		
Матеріальна база, матеріальна забезпеченість		568		
Чесне, неупереджене ставлення до всього, об'єктивність, справедливість, безкорисливість				-,895
Уміння самовдосконалюватися, цілеспрямованість	-,720			
Співпраця з колегами, батьками, наставництво	,791			
Виконавча дисципліна, вихованість			,507	

Так, у першому факторі, який охоплює 19,5 % сумарної дисперсії, в уявленні освітян протиставляються співпраця з колегами, батьками, наставництво (0,791) і уміння самовдосконалюватися, цілеспрямованість (-0,720). У другому факторі (17,9 % сумарної дисперсії) протиставляються матеріальна забезпеченість (0,568) і творчість, креативність, упровадження інновацій (-0,793).

У третьому факторі (16,2 %) сумарної дисперсії йдеться про протиставлення любові до дітей, доброти, гуманності, толерантності (-0,836) і виконавської дисципліни й вихованості (0,507), а у четвертому (13,4 % сумарної дисперсії) – протиставлення любові до свого предмета та професії, професіоналізму (0,549) і чесного, неупередженого ставлення до всього, справедливості й безкорисливості (-0,895).

Така суперечлива структура ідеального образу вчителя є, на наш погляд, певною перешкодою на шляху до професійної самореалізації значної кількості освітян й потребує відповідної психологічної роботи.

За результатами кластерного аналізу, що був здійснений на основі даних факторизації, виявлені 4 групи досліджуваних за переважаючими уявленнями освітян про ідеальний образ учителя (табл. 3).

Таблиця 3

Групи досліджуваних освітян за переважаючими уявленнями про ідеальний образ учителя (за результатами кластерного аналізу)

Фактори	Кластери			
	1	2	3	4
1	2	3	4	5
F1: співпраця з колегами, батьками, наставництво (0,791), уміння самовдосконалюватися, цілеспрямованість (-0,720)	,60881	-,27291	1,44497	-,65095

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5
F2: матеріальна забезпеченість (0,568), творчість, креативність, упровадження інновацій (-0,793)	1,46193	,25046	-,66107	-,14768
F3: любов до дітей, доброта, гуманність, толерантність (-0,836), виконавська дисципліна й вихованість (0,507)	1,91217	-,14856	-,34779	-,16696
F4: любов до свого предмета та професії, професіоналізм (0,549), чесне, неупереджене ставлення, справедливість й безкорисливість (-0,895)	,24421	-1,46565	,19857	,67620

Як впливає з даних, наведених у табл. 3, до кластеру 1 (7,1 % досліджуваних) увійшли освітяни, переважно орієнтовані на виконавську дисципліну й матеріальне благополуччя. До кластеру 2 (25,5 %) увійшли вчителі, переважно орієнтовані на справедливість і безкорисливість, кластеру 3 (21,1 %) – орієнтовані на співпрацю й упровадження інновацій, а кластеру 4 (46,3 %) – орієнтовані на самовдосконалення й професіоналізм.

Отримані результати, як нам уявляється, варто врахувати в психологічному навчанні освітян як такі, що складають певний особистісний ресурс їх професійного розвитку.

На другому етапі емпіричного дослідження за результатами опитування досліджуваних за методикою В. Шауфелі та А. Беккера (UWES) було визначено первинні статистики залученості педагогів до роботи як стійкого психологічного стану у процесі роботи, що характеризується енергійністю, захопленням роботою і відданістю [20] (табл. 4).

Таблиця 4

Показники залученості досліджуваних учителів до роботи

Показники залученості до роботи	Середні	Стандартне відхилення
Енергійність	3,0	0,6
Захоплення роботою	3,4	0,5
Відданість	3,3	0,8
Загальний показник	3,2	0,5

З даних наведених у табл. 4 видно, що найбільша дисперсія даних представлена за показником «відданість роботі», який диференціює вчителів з огляду на їхні почуття значущості своєї праці, причетності,

прийняття викликів [20] тощо. Доволі значуща дисперсія за показниками «енергійність» й «захоплення роботою» свідчить, що досліджувані вчителі різняться за рівнем енергії, витривалості та «ментальної гнучкості» в процесі роботи, готовністю докласти зусилля до праці, а також наполегливістю в ситуаціях виникнення труднощів, концентрацією й зосередженням на роботі тощо.

На основі зазначених первинних статистик з урахуванням нормальності їх розподілів було визначено рівні залученості педагогів до роботи (табл. 5).

Таблиця 5

Рівні залученості досліджуваних учителів до роботи

Показники залученості до роботи	Рівні залученості до роботи, кількість досліджуваних у %		
	низький	середній	високий
Енергійність	19,7	56,7	23,6
Захоплення роботою	15,3	64,6	20,1
Відданість	18,7	66,8	14,5
Загальний показник	18,8	64,1	17,1

З табл. 5 випливає, що переважна кількість учителів характеризується середнім рівнем залученості до роботи (64,1 %). Лише кожний шостий вчитель демонструє високий рівень залученості та, як наслідок, мотивованість і психологічне благополуччя в професійній діяльності. Практично кожному п'ятому досліджуваному вчителю (18,8 %) властивий низький рівень залученості до роботи й, отже, високий ризик професійного вигорання.

На заключному етапі емпіричного дослідження за результатами дисперсійного аналізу було проаналізовано показники залученості до роботи вчителів закладів загальної середньої освіти загалом і, зокрема, різного віку залежно від їх уявлень про ідеальний образ учителя (див. рис.).

У цілому було виявлено (на рівні тенденції, $p = 0,1$) найвищі показники залученості до роботи у вчителів, у яких ідеальний образ учителя асоціюється з самовдосконаленням і професіоналізмом. Особливо чітка зазначена тенденція проявляється у молодих учителів віком до 30 років ($p = 0,5$). При цьому найнижчі показники залученості до роботи виявлені переважно в тих учителів, які пов'язують ідеальний образ учителя з виконавською дисципліною і матеріальним благополуччям.

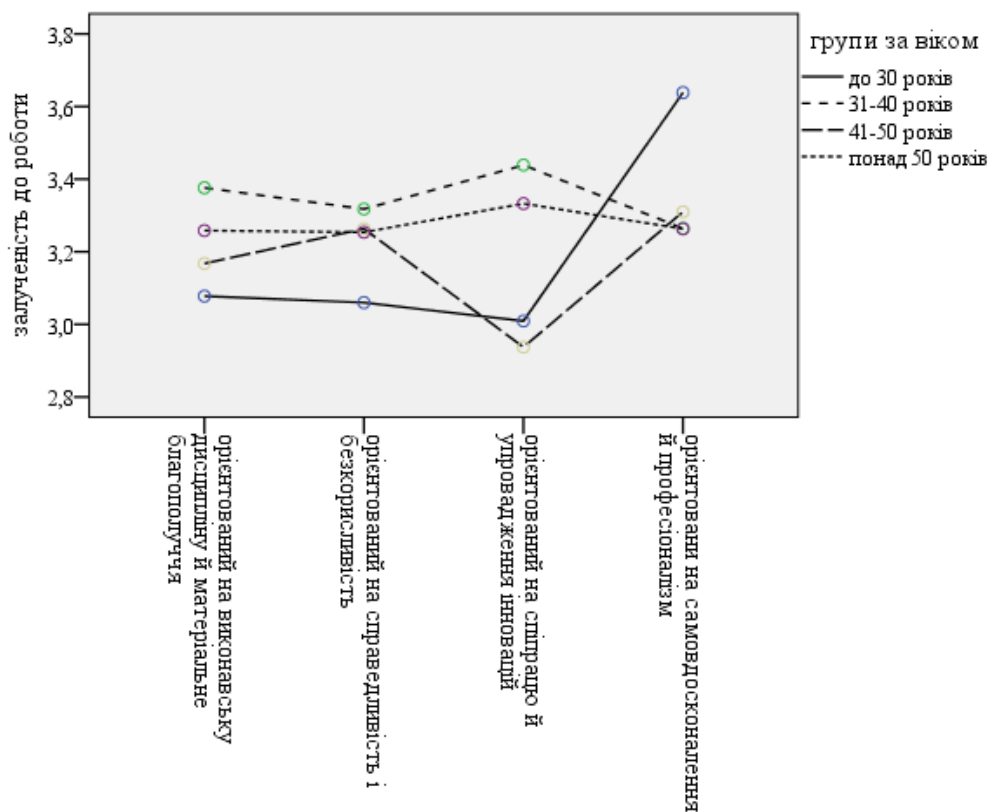

Рис. Особливості залученості до роботи вчителів закладів загальної середньої освіти різного віку залежно від їх уявлень про ідеальний образ учителя

Потребують спеціальної уваги й пояснення недостатньо високі показники залученості до роботи вчителів окремих вікових груп, які асоціюють ідеальний образ учителя з орієнтацією на співпрацю та упровадження інновацій, що може виступити предметом спеціального дослідження в перспективі.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

За результатами емпіричного дослідження виявлено у цілому як амбівалентність уявлень про образ ідеального вчителя, так і недостатній рівень залученості до роботи доволі значної кількості досліджуваних учителів закладів загальної середньої освіти.

За результатами факторного аналізу виявлено суперечливу, амбівалентну структуру ідеального образу вчителя, що може стати перешкодою на шляху до

професійної самореалізації значної кількості освітян й потребує відповідної психологічної роботи. Натомість результати кластерного аналізу дозволили виявити групи вчителів з переважаючими уявленнями про ідеальний образ учителя, які в цілому свідчать про особистісний ресурс їх професійного розвитку, зокрема, майже половина досліджуваних освітян орієнтовані на самовдосконалення й професіоналізм, а кожний п'ятий – на співпрацю й упровадження інновацій.

Крім того, встановлено середні показники залученості до роботи у переважаючої кількості досліджуваних учителів, при цьому лише кожний шостий вчитель характеризується високим її рівнем, натомість кожний п'ятий – низьким.

Констатовано особливості залученості до роботи вчителів закладів загальної середньої освіти різного віку залежно від їх уявлень про ідеальний образ учителя. Зокрема, найвищі показники залученості до роботи встановлено у вчителів, у яких ідеальний образ учителя асоціюється з самовдосконаленням і професіоналізмом, що особливо чітко виявляється у проявляється у молодих учителів віком до 30 років ($p = 0,5$). Натомість найнижчі показники залученості до роботи виявлені переважно в тих учителів, які пов'язують ідеальний образ учителя з виконавською дисципліною і матеріальним благополуччям.

Як наслідок, уявляється доцільним розвиток Я-концепції як важливої детермінанти становлення професіоналізму вчителів в умовах спеціально організованого психологічного навчання в системі післядипломної освіти.

Перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів презентованої теми. Потребують спеціального вивчення чинники залученості до роботи вчителів окремих вікових груп, особливо тих, які асоціюють ідеальний образ учителя з орієнтацією на співпрацю та упровадження інновацій. Не менш важливим є виявлення й дослідження інших характеристик й чинників Я-концепції працівників системи освіти, що визначають її єдність і несуперечливість. Актуальним уявляється теоретичне обґрунтування, розробка та апробація програми розвитку Я-концепції як важливої детермінанти професіоналізму вчителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Т. О. Макух, «Акмеологічні виміри професіоналізму сучасного викладача закладів вищої освіти», *Актуальні питання у сучасній науці*, № 1(1), с. 388–396, 2022. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1\(1\)-388-396](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1(1)-388-396)

- [2] В. А. Семиченко, *Психологія педагогічної діяльності*. Київ, Україна : Вища школа, 2004.
- [3] І. І. Смагін, «Нормативний образ сучасного ідеального вчителя», *Народна освіта: електронне фахове вид.*, № 1(37), 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5531 Дата звернення: Листоп. 05, 2023.
- [4] Т. Б. Тарасова, «Образ "ідеального викладача" в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів», на *V Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Актуальні проблеми практичної психології*. Глухів, 2018, с. 81–86. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/5904/1/Образ%20ідеального%20викладача.pdf> Дата звернення: Листоп. 05, 2023.
- [5] J. Anitha, R. Krishnaveni, «Professional characteristics of an educator: A survey of literature», *Journal of Management and Development Studies*, № 25(1), p. 1–22, 2013. [Online]. Available: <http://nasc.org.np/> Application date: November 05, 2023.
- [6] J. Arthur, S. R. Earl, A. P. Thompson, J. W. Ward, «The Value of Character Based Judgement in the Professional Domain», *Journal of Business Ethics*, № 169, p. 293–308, 2021. <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04269-7>
- [7] P. Bayl-Smith, B. Griffin, «Measuring work styles: Towards an understanding of the dynamic components of the Theory of Work», *Journal of Vocational Behavior*, p. 132–144, 2015. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2015.08.004>
- [8] C. Carbonilla, Teaching Practices, Teachers' Beliefs and Attitudes, in *Creating Effective Teaching and Learning Environments: First Results from TALIS / OECD Publishing*, 2009, p. 87–135. [Online]. Available: <https://is.gd/cS1gLH> Application date: November 05, 2023.
- [9] T. Davies, «Incorporating creativity into teachers practice and self-concept of professional identity», *Journal of Educational Change*, № 4, p. 51–71, 2013.
- [10] S. Dodillet, S. Lundin, J. O. Krüger, «Constructing professionalism in teacher education», *Analytical tools from a comparative study. Education Inquiry*, № 10(3), p. 208–225, 2019. <https://doi.org/10.1080/20004508.2018.1529527>
- [11] L. Evans, «Professionalism, professionalism and the development of education professionals», *British Journal of Educational Studies*, № 56(1), p. 20–38, 2008.

- [12] S. Farihin, A. Muslihudin, A. A. Haqq, W. Winarso, «A skill application model to improve teacher competence and professionalism», *International Journal of Educational Methodology*, № 8(2), p. 331–346, 2022. <https://doi.org/10.12973/ijem.8.2.331>
- [13] D. E. Gibson, «Developing the Professional Self-Concept: Role Model Construals in Early, Middle, and Late Career Stages», *Organization Science*, № 14(5), p. 591–610, 2003. <https://doi.org/10.1287/orsc.14.5.591.16767>
- [14] T. Leibur, K. Saks, and, I.-A. Chounta, «Towards Acquiring Teachers' Professional Qualification Based on Professional Standards: Perceptions, Expectations and Needs on the Application Process», *Education Sciences*, № 11(8), c. 391, 2021. <https://doi.org/10.3390/educsci11080391>
- [15] J. Möller, S. Zitzmann, F. Helm, N. Machts, & F. Wolff, «A Meta-Analysis of Relations Between Achievement and Self-Concept», *Review of Educational Research*, № 90(3), p. 376–419, 2020. <https://doi.org/10.3102/0034654320919354>
- [16] D. Popa, M. Bazgan, & S. Tomozii, «Personality aspects involved in professional success», *Journal of Engineering Studies and Research*, № 18, p. 102–109, 2017. <https://doi.org/10.29081/jesr.v18i2.225>
- [17] S. B. Richman, R. S. Pond, Jr, De Wall, C. N., Kumashiro, M., , E. B. Slotter, and, L. B. Luchies, «An unclear self leads to poor mental health: Self-concept confusion mediates the association of loneliness with depression», *Journal of Social and Clinical Psychology*, Copyright Guilford Press. Reprinted with permission of The Guilford Press, № 35(7), p. 525–550, 2016. <https://doi.org/10.1521/jscp.2016.35.7.525>
- [18] Teacher Education Policy and Practice in Europe: Challenges and Opportunities, Eds. A. R. Simões, M. Lourenço, N. Costa. London-New York: Routledge, 2018. ISBN: 978-1-138-30643-1.
- [19] B. L. L. Tampang, and, D. Wonggo, «Teacher Professionalism in Technical and Vocational Education», in *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 2018, vol. 306. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/306/1/012017>
- [20] S. D. Maksymenko, *Heneza buttia osobystosti*. Kyiv, Ukrainian : KMM, 2006.
- [21] W. B. Schaufeli, A. B. Bakker, & M. Salanova, «The Measurement of Work Engagement With a Short Questionnaire: A Cross-National Study», *Educational and Psychological Measurement*, № 66(4), p. 701–716, 2006. <https://doi.org/10.1177/0013164405282471>
- [22] W. B. Schaufeli, & A. B. Bakker, UWES. Utrecht Work Engagement Scale, 2004. [Online]. Available: [https://www.wilmarschaufeli.nl/publications/Schaufeli/Test%](https://www.wilmarschaufeli.nl/publications/Schaufeli/Test%20Scale)

[20Manuals/Test manual UWES English.pdf](#) Application date: November 05, 2023.

- [23] A. S. Yeung, G. R. Craven, G. Kaur, «Teachers' self-concept and valuing of learning: relations with teaching approaches and beliefs about students Asia-Pacific», *Journal of Teacher Education*, № 42(3), p. 305–320, 2014.
<https://doi.org/10.1080/1359866X.2014.905670>

PECULIARITIES OF EDUCATORS' ENGAGEMENT IN WORK DEPENDING ON THE IDEAL IMAGE OF A TEACHER

Olena Prokopenko,

PhD student in psychology,
senior lecturer of the Department of Management Psychology
of Postgraduate Education Central Institute
SIHE «University of Education Management».
Kyiv, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0002-0304-5058>
lenokvit@umo.edu.ua

Abstract. The article presents the results of an empirical study of the characteristics of educators' involvement in work depending on the ideal image of a teacher. The results of the study of the ideas of teachers of general secondary education institutions about the ideal image of a teacher and their factor analysis are presented, which testify to the ambivalent structure of such ideas and, as a result, the problem of professional self-realization of a significant number of educators, which requires appropriate psychological work. In addition, the results of the cluster analysis are highlighted, which revealed 4 clusters of the studied educators according to the prevailing type of idea about the ideal image of a teacher. It was established that the obtained results should be taken into account in the psychological training of educators as constituting a certain personal resource for their professional development. Also presented are the results of the study of the characteristics of work engagement among the teachers under study, and its indicators – energy, passion for work, and dedication, which indicate an insufficient level of their manifestation in a fairly significant number of the teachers under study. According to the results of the dispersion analysis, the features of involvement in the work of teachers of general secondary education institutions of different ages, depending on their ideas about the ideal image of a teacher, were revealed, which allow to compare the features of the ideal image of teachers in different groups of subjects. It is shown that the highest indicators of

involvement in work are found among teachers whose ideal image of a teacher is associated with self-improvement and professionalism, and the lowest – mainly among those teachers who associate the ideal image of a teacher with executive discipline and material well-being. It is proposed to contribute to the development of self-concept as a factor in the formation of teachers' professionalism, which can be implemented during specially organized psychological training in the conditions of postgraduate education.

Key words: self-concept; teachers of general secondary education institutions; professionalism; engagement in work; ideal image of a teacher.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] T. O. Makukh, «Akmeolohichni vymiry profesionalizmu suchasnoho vykladacha zakladiv vyshchoi osvity», Aktualni pytannia u suchasni nauki, № 1(1), s. 388–396, 2022. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1\(1\)-388-396](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1(1)-388-396)
- [2] V. A. Semychenko, Psykholohiia pedahohichnoi diialnosti. Kyiv, Ukraina : Vyshcha shkola, 2004.
- [3] I. I. Smahin, «Normatyvnyi obraz suchasnoho idealnoho vchytelia», Narodna osvita: elektronne fakhove vyd., № 1(37), 2019. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5531 Data zvernennia: Lystop. 05, 2023.
- [4] T. B. Tarasova, «Obraz "idealnoho vykladacha" v protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv», na V Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. Aktualni problemy praktychnoi psykholohii. Hlukhiv, 2018, s. 81–86. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/5904/1/Образ%20ідеального%20викладача.pdf> Data zvernennia: Lystop. 05, 2023.
- [5] J. Anitha, R. Krishnaveni, «Professional characteristics of an educator: A survey of literature», Journal of Management and Development Studies, № 25(1), s. 1–22, 2013. [Online]. Available: <http://nasc.org.np/> Data zvernennia: Lystop. 05, 2023.
- [6] J. Arthur, S. R. Earl, A. P. Thompson, J. W. Ward, «The Value of Character Based Judgement in the Professional Domain», Journal of Business Ethics, № 169, s. 293–308, 2021. <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04269-7>
- [7] P. Bayl-Smith, B. Griffin, «Measuring work styles: Towards an understanding of the dynamic components of the Theory of Work»,

[Journal of Vocational Behavior](https://doi.org/10.1016/j.jvb.2015.08.004), s. 132–144, 2015.
<https://doi.org/10.1016/j.jvb.2015.08.004>

- [8] C. Carbonilla, Teaching Practices, Teachers' Beliefs and Attitudes, in Creating Effective Teaching and Learning Environments: First Results from TALIS / OECD Publishing, 2009, p. 87–135. [Online]. Available: <https://is.gd/cS1g LH> Data zvernennia: Lystop. 05, 2023.
- [9] T. Davies, «Incorporating creativity into teachers practice and self-concept of professional identity», Journal of Educational Change, № 4, s. 51–71, 2013.
- [10] S. Dodillet, S. Lundin, J. O. Krüger, «Constructing professionalism in teacher education», Analytical tools from a comparative study. Education Inquiry, № 10(3), s. 208–225, 2019.
<https://doi.org/10.1080/20004508.2018.1529527>
- [11] L. Evans, «Professionalism, professionalism and the development of education professionals», British Journal of Educational Studies, № 56(1), p. 20–38, 2008.
- [12] S. Farihin, A. Muslihudin, A. A. Haqq, W. Winarso, «A skill application model to improve teacher competence and professionalism», International Journal of Educational Methodology, № 8(2), s. 331–346, 2022.
<https://doi.org/10.12973/ijem.8.2.331>
- [13] D. E. Gibson, «Developing the Professional Self-Concept: Role Model Construals in Early, Middle, and Late Career Stages», Organization Science, № 14(5), s. 591–610, 2003. <https://doi.org/10.1287/orsc.14.5.591.16767>
- [14] T. Leibur, K. Saks, and, I.-A. Chounta, «Towards Acquiring Teachers' Professional Qualification Based on Professional Standards: Perceptions, Expectations and Needs on the Application Process», Education Sciences, № 11(8), s. 391, 2021. <https://doi.org/10.3390/educsci11080391>
- [15] J. Möller, S. Zitzmann, F. Helm, N. Machts, & F. Wolff, «A Meta-Analysis of Relations Between Achievement and Self-Concept», Review of Educational Research, № 90(3), s. 376–419, 2020.
<https://doi.org/10.3102/0034654320919354>
- [16] D. Popa, M. Bazgan, & S. Tomozii, «Personality aspects involved in professional success», Journal of Engineering Studies and Research, № 18, s. 102–109, 2017. <https://doi.org/10.29081/jesr.v18i2.225>
- [17] S. B. Richman, R. S. Pond, Jr, De Wall, C. N., Kumashiro, M., , E. B. Slotter, and, L. B. Luchies, «An unclear self leads to poor mental health: Self-concept confusion mediates the association of loneliness with depression», Journal of Social and Clinical Psychology, Copyright Guilford Press. Reprinted with permission of The Guilford Press, № 35(7), s. 525–550, 2016. <https://doi.org/10.1521/jscp.2016.35.7.525>

- [18] Teacher Education Policy and Practice in Europe: Challenges and Opportunities, Eds. A. R. Simões, M. Lourenço, N. Costa. London-New York: Routledge, 2018. ISBN: 978-1-138-30643-1.
- [19] B. L. L. Tampang, and, D. Wonggo, «Teacher Professionalism in Technical and Vocational Education», in IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, 2018, vol. 306. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/306/1/012017>
- [20] S. D. Maksymenko, Heneza buttia osobystosti. Kyiv, Ukrainian : KMM, 2006.
- [21] W. B. Schaufeli, A. B. Bakker, & M. Salanova, «The Measurement of Work Engagement With a Short Questionnaire: A Cross-National Study», *Educational and Psychological Measurement*, № 66(4), s. 701–716, 2006. <https://doi.org/10.1177/0013164405282471>
- [22] W. B. Schaufeli, & A. B. Bakker, UWES. Utrecht Work Engagement Scale, 2004. [Online]. Available: https://www.wilmarschaufeli.nl/publications/Schaufeli/Test%20Manuals/Test_manual_UWES_English.pdf Дата звернення: Листоп. 05, 2023.
- [23] A. S. Yeung, G. R. Craven, G. Kaur, «Teachers' self-concept and valuing of learning: relations with teaching approaches and beliefs about students Asia-Pacific», *Journal of Teacher Education*, № 42(3), s. 305–320, 2014. <https://doi.org/10.1080/1359866X.2014.905670>

Стаття надійшла до редакції
20 листопада 2023 року